

Sanja Vulić
Zagreb

DRUGI BROJ ČASOPISA *CROATICA ET SLAVICA IADERTINA*

(*Croatica et Slavica Iadertina*, Časopis Odjela za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru, br. 2, Zadar, 2006.)

Već prvi broj časopisa *Croatica et Slavica Iadertina* (za 2005. godinu), nedvojbeno je pokazao da je hrvatska filološka scena dobila novi kvalitetni časopis koji će izlaziti jednom godišnje, a uređuje ga Josip Lisac, profesor na Sveučilištu u Zadru. Budući da časopis sadrži i veći broj čakavoloških radova, potrebno ga je prikazivati i u *Čakavskoj riči*.

Drugi broj časopisa (za 2006. godinu) posvećen je akademiku Branimiru Glavičiću, kao dar za njegov 80. rođendan. Zato se prva dva teksta u drugom broju časopisa odnose na toga zaslužnoga znanstvenika. Oba su teksta iz pera kolega sa Sveučilišta u Zadru.

Autor prvoga teksta, Milenko Lončar, s puno poštovanja piše o slavljenu koji je svoj profesionalni život čvrsto vezao uz Zadar, pa je naslov *professor emeritus Zadarskoga sveučilišta* stekao ne samo kao vrstan znanstvenik i sveučilišni profesor nego i kao čovjek odan gradu koji mu je prvi pružio šansu profesionalnoga razvoja. Milenko Lončar posebice ističe slavljenukeve priloge homerogiji, njegova istraživanja Marulićevih latinskih djela, ali također i njegove prijevode latinskih i grčkih tekstova. Upozorava da je prevoditeljski rad akademika Glavičića jednako važan kao i njegov znanstveni rad, jer je redovito rezultirao kritičkim izdanjima pojedinih djela. Želeći pokazati da su i kolege akademika Glavičića s velikim poštovanjem pratili njegovo djelo, donosi izvatke iz njihovih recenzija i osvrta.

Drugi tekst, s naslovom "Ambo florentes aetatis...", koji je preuzet od Vergilija, potpisuje Tomislav Skračić. To je vrlo simpatičan tekst memoarskoga tipa. Autor se prisjeća kako je bilo studirati na mladom Filozofskom fakultetu u Zadru koji je tek brojio prve godine postojanja. Piše o kolegama studentima i o profesorima, posebice o profesoru Glavičiću, kojega se sjeća kao vrlo ozbiljnoga profesora, ali i vrlo plemenita čovjeka.

Treći se prilog u časopisu također odnosi na profesora Glavičića, a sadrži njegovu znanstvenu bibliografiju u kojoj nas posebice zadivljuje dvadesetak priređenih knjiga s grčkim i latinskim izvornikom, u pravilu opremljenih prijevodima i komentarima, često i uvodnim napomenama i popratnim bilješkama.

Budući da su tekstovi u časopisu složeni tematski, iza ovih priloga slijede radovi koji se odnose na povijest hrvatskoga jezika, stariju i noviju.

O hrvatskom jeziku 17. stoljeća riječ je u tekstu Mate Kapovića “Bilješke o naglasku Kašićeve Gramatike”. Na temelju analize Kašićevih akcenatskih znakova zaključuje da su naglasci zabilježeni nesustavno, a nenaglašene dužine rijetko registrirane. Smatra da je trima znakovima Kašić zapravo bilježio dvoakcenatski sustav, po uzoru na svoj rodni paški govor.

Drugi tekst iz te tematske skupine, kojega je autorica Branka Tafra, odnosi se na noviju povijest hrvatskoga standardnoga jezika, a obuhvaća razdoblje hrvatskoga narodnoga preporoda. Riječ je o vrlo zanimljivom i važnom radu. Branka Tafra je do sada napisala niz zapaženih radova o standardizaciji i promjenama hrvatskoga jezika od 18. stoljeća do današnjih dana. Ovaj tekst je posvećen 170. obljetnici hrvatskoga narodnoga preporoda, odnosno novoga hrvatskoga slovoписа koji je inauguriran 1836. Ističe da je to bila velika pravopisna, ali ne i jezična reforma, jer hrvatski narodni preporod slijedi jezičnu okomicu zacrtanu još od vremena Bartola Kašića. Također upozorava kako ništa u hrvatskim gramatikama ne pokazuje da su preporoditelji prihvatili bilo što od Vuka Karadžića. Pravopis im je morfonološki, a ne fonološki kao u Karadžića, pa se služe krilaticom “piši za oči, a govori za uši”, a ne Karadžićevom “piši kako govoriš”. Zato zaključuje da sveslavensku ideologiju iliraca valja jasno razlikovati od njihove jezikoslovne prakse koja je bila tipično hrvatska. Također ističe kako bečki književni dogovor iliraca s Karadžićem, koji se zbio godine 1850., u praksi uopće nije proveden jer su ilirci nastavili pisati kao i do tada, oslanjajući se na postojeću hrvatsku štokavsku književnojezičnu tradiciju, pa ne samo da se na početku ilirskoga preporoda u *Danici* prevodilo sa srpskoga nego je i poslije Bečkoga dogovora u 2. polovici 19. stoljeća Bogoslav Šulek prevodio Karadžićev srpski prijevod Biblije na hrvatski jezik. Na kraju zaključuje kako ni nakon Bečkoga, kao ni nakon Novosadskoga dogovora, koji se zbio više od stoljeća poslije Bečkoga, u praksi nikada nije profunkcionirao zajednički ni književni ni standardni jezik Hrvata i Srba, jer takvoga jezika nikada i nije bilo.

Nakon spomenuta dva priloga slijedi tematska skupina tekstova s dijalektološkom problematikom. Ta skupina započinje radom Silvine Vranić naslovljenim “Odnos infinitiva i prezenta u govorima sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu”. Silvana Vranić istaknuta je suvremena hrvatska čakavologinja te nedvojbeno najbolja poznavateljica paških govora. što pokazuje i ovaj njezin iscrpni rad iz područja morfologije glagola. U svom radu dijeli glagole u šest spregovnih vrsta. Ta se podjela u znatnoj mjeri razlikuje od uobičajene raspodjele glagola u glagolske vrste na način kako je to uobičajeno u našim gramatikama. Svoju je podjelu izvršila s obzirom na dočetni samoglasnik infinitivne osnove i na početni samoglasnik prezentskoga nastavka. Infinitivne oblike analizira s obzirom na osnovu i nastavke te na akcentuaciju, a prezentske oblike po spomenutim spregovnim vrstama s osobitim obzirom na prezentske nastavke. Posebno pak izdvaja supletivne prezentske osnove. Također razmatra morfonološke alternacije. Svoja dijalektološka razmatranja velikim dijelom temelji na vlastitim dijalektološkim istraživanjima, a već ovaj kratak osvrt pokazuje da će svima zainteresiranim za tu vrstu jezikoslovne problematike ovaj tekst biti nezaobilazno štivo.

Iza toga rada slijedi prilog autorice ovoga prikaza.

Treći rad potpisuje Lina Pliško, profesorica dijalektologije na Filozofskom fakulteta u Puli, koja je, kao i Silvana Vranić, potekla iz plodne riječke dijalektološke škole na čelu koje je dugi niz godina bila dijalektologinja Iva Lukežić. Rad je Line Pliško također temeljen

na njezinim vlastitim terenskim dijalektološkim istraživanjima. Ovaj je put u središtu njezina zanimanja bio ikavski štakavski govor mjesta Orbanici u općini Marčana u Istri, koji pripada jugozapadnomu istarskomu dijalektu čakavskoga narječja. Lina Pliško je istraživala fonološke značajke toga govora - njegov samoglasnički, suglasnički i naglasni sustav. Inače upozorava čitatelje da u Istri postoje još dva naseljena mjesta s imenom Orbanici, od kojih je jedno kraj Rovinja, a drugo kraj Žminja. Govor prvoga od njih također pripada jugozapadnomu istarskomu dijalektu, a drugoga čakavskomu ekavskomu dijalektu. Govor potonjega detaljno je opisala nizozemska istraživačica Janneke Kalsbeek.

I Marijana Tomelić s Filozofskoga fakulteta u Splitu također je dijalektološka znanja stjecala u riječkoj dijalektološkoj školi. Ovom se prigodom prihvatila do sada neistraženoga mjesnoga govora Pakoštana, koji je solidno analizirala na fonološkoj razini. Također je analizirala i osnovne morfološke značajke te dala prilog leksikološkoj analizi, odabravši dvadesetak primjera iz leksičkoga fonda. Dijalektološkoj je analizi priložila akcentuirani ogled govora zabilježen na temelju kazivanja izvorne govornice Stoše Meštrov.

Dijalektološki tematski blok zaključen je sintetskim tekstom glavnoga urednika ovoga časopisa Josipa Lisca, naslovljenim "Hrvatska dijalektologija od 1945. do 2005. godine". Josip Lisac poznat je i priznat u hrvatskim dijalektološkim krugovima kao vrstan sintetičar. U ovom prilogu razmatra dosadašnja proučavanja svih triju hrvatskih narječja, te govora karaševskih i janjevačkih Hrvata koje svrstava u torlačke govore. Hrvatska dijalektološka istraživanja u razdoblju od 1945. do 2005. podijelio je u dvije faze. U prvoj fazi posebice ističe dijalektološka istraživanja Stjepana Ivšića. Naravno, ne zaboravlja ni strane istraživače koji su se bavili i hrvatskom dijalektologijom, među kojima osobito ističe srpskoga lingvista Pavla Ivića. Inače, Josip Lisac detaljno prati dijalektološka istraživanja sve do naših dana pa ne zaboravlja ni najmlađi naraštaj. Zato su u njegovu radu našli svoje mjesto čak i oni koji su do sada objavili tek pokoji rad. Osim po autorima, rad je podijeljen i tematski, pa je posebna pozornost posvećena dijalektalnoj leksikografiji i lingvističkoj geografiji. Radu je pridodana i selektivna bibliografija, u koju je uvršteno devedesetak relevantnijih bibliografskih jedinica što se odnose na hrvatsku dijalektologiju i posebno još popis devet radova općejezikoslovnoga značaja ili pak sintetskoga tipa.

Između dijalektološkoga i romanističkoga tematskoga bloka tiskan je tekst Dalibora Brozovića. Autor teksta daje svoj osvrt na dva slavistička skupa koja su u Zadru održana u listopadu 2002. godine. Riječ je o III. hrvatskom slavističkom kongresu te o zasjedanju radne skupine Općeslavenskoga lingvističkoga atlasa.

Romanistički blok sadrži dva priloga. Autor prvoga Goran Filipi u sklopu svojih istrorumunjskih etimologija istražio je pčelarsko nazivlje. Goran Filipi poznat je u filološkim krugovima po svojim zanimljivim terenskim istraživanjima i etimologijskim obradbama na koje se nadovezuje i ovaj rad. Uspoređuje istrorumunjsku, istromletačku, slovensku, zatim čakavsku i ostalu jezičnu građu. Na žalost, na kraju svoga rada, kako sam kaže, donosi kazalo istrorumunjskih oblika, kazalo čakavskih oblika, kazalo rumunjskih oblika, kazalo hrvatskih oblika i kazalo slovenskih oblika. Umjesto odnosa čakavštine i suvremenoga standardnoga kao neorganskoga idioma koji je u okviru hrvatskoga jezika rezultat dogovora jezikoslovaca na koji su utjecali različiti čimbenici, u ovom je radu čakavski suprotstavljen hrvatskomu, kao da čakavski nije hrvatski. Usto, u tom posebno izdvojenom hrvatskom kazalu naveden je samo primjer *pčela*, i to s dugouzlaznim naglaskom što uopće nije

standardnojezični naglasak te riječi. Zapravo se moglo i bez toga jednoga jedinoga primjera koji je isključivo poslužio odvajanju čakavskoga od hrvatskoga. Tako na žalost po tko zna koji put valja ponavljati dobro poznatu činjenicu da je čakavština od starine neodvojiva od Hrvata, a Kvarner i Istra prvo žarište razvoja hrvatske pismenosti. Srednjovjekovni jezik hrvatske književnosti bio je hrvatsko-crkvenoslavenska mješavina na čakavskoj osnovici. Na čakavštini su napisani hrvatski pravni spisi u 13. stoljeću. U *Vinodolskom zakonu* domaće se čakavske riječi označuju kao hrvatske, a u *Istarskom razvodu* za čakavski dio trojezičnoga teksta također je naznačeno da je napisan *hrvacki* (ostala dva jezika su latinski i njemački). U senjskom *Korizmenjaku* iz 1508. piše da ga *hrvacki* protumačiše popovi Silvestar Bedričić i Pero Jakovičić, a za možepitne nezgrapnosti u tumačenju latinskoga ispričavaju se riječima “zač smo rodom Hrvate, naukom latinskim priprosti”. Naravno, isto vrijedi i za čakavštinu u Dalmaciji. Otac hrvatske književnosti Marko Marulić Splitskanin na samom je početku 16. stoljeća napisao da je njegova *Judita* “u verskih hrvacki složena”, a dobro znamo da je riječ o čakavštini. U istom stoljeću Hvaranin Hanibal Lucić također svoj jezik naziva hrvatskim. I Zadrani Petar Zoranić u svom poznatom djelu *Planine* svoj jezik zove *jazik hrvacki*, a svoje djelo posvećuje Hrvatima. I Korčulanin Ivan Vidali svoj jezik naziva hrvatskim. I predci gradišćanskih Hrvata, koji su se u 16. stoljeću iselili iz u ono doba gotovo u potpunosti čakavske središnje Hrvatske, sačuvali su svijest da su Hrvati i da govore *po hrvacku*, što su stoljećima novim naraštajima prenosili, sve do naših dana. Također je poznato da su još u 18. stoljeću prepisivači nabožnoga štiva, kao npr. franjevac Marko Kuzmićević, rodom Zadrani, kada su počakavljivali nečakavske tekstove smatrali da ih time pohrvaćuju. Šteta je što je uopće potrebno te dobro poznate činjenice objašnjavati i pri prikazu jednoga teksta objavljenoga u uglednom znanstvenom časopisu jer je samo po sebi jasno da odvajanje čakavštine od hrvastine nema nikakvoga znanstvenoga uporišta. Druga je stvar što su od 19. stoljeća, kako to izvrsno zapaža Joško Božanić u *Čakavskoj riči* (br. 1., 2007.), kajkavski i čakavski “eliminirani iz korpusa hrvatskoga standardnog jezika. Umjesto da se bogati leksikom iz kajkavskoga i čakavskog leksičkog fonda, hrvatski je štokavski leksički standard određen oštrom diferencijacijom” (str. 18.) prema čakavštini i kajkavštini. Naravno, to što na žalost nisu dijelom standardnoga jezika ne niječe i nimalo ne umanjuje činjenicu da su čakavština i kajkavština hrvatski jezični sustavi.

Autor drugoga teksta u romanističkom tematskom bloku, mladi znanstvenik Nikola Vuletić, također svoj rad temelji na vlastitim terenskim istraživanjima na otocima Ugljanu, Pašmanu i Bapcu, zatim na obali u Turnju i Svetom Filipu i Jakovu, a dijelom i na arhivskom istraživanju spisa zadarskih bilježnika iz XIV. i XV. stoljeća. Taj rad sadrži nekoliko dopuna *Jadranskim etimologijama* Vojmira Vinje, koje su opet jadranske dopune Skokovu *Etimologijskomu rječniku*. Odabravši dvadesetak natuknica, Nikola Vuletić najprije iznosi metodologiju obradbe ponuđenih natuknica, iza čega slijedi sama leksikografska obradba. Osim znanstvenoga prinosa ovaj tekst plijeni i načinom na koji je napisan. Naime, premda nastoji nadopuniti rad svoga znanstvenoga uzora profesora Vinje, mladi se autor s velikim poštovanjem odnosi prema njegovu radu, bez imalo arogancije ili prepotencije kakva se danas zna susresti u mladih istraživača.

Tri sljedeća rada pripadaju rusističkomu tematskomu bloku, a čak su dva od tih radova inspirirana istraživanjima našega pokojnoga jezikoslovca, anglista Rudolfa Filipovića i njegovim projektom *Hrvatski u dodiru s europskim jezicima*.

Prvi od tih radova jest vrlo zanimljivi prilog Marine Radčenko, naslovljen "Semantička adaptacija ruskih posuđenica u hrvatskom jeziku od 1945. do 2000. godine". Autorica prati rusizme u hrvatskom jeziku od samoga početka takvoga posuđivanja u posljednjim trima desetljećima 19. stoljeća. To razdoblje naziva razdobljem posuđivanja iz pisanih izvora. No posebnu pozornost posvećuje posuđivanju poslije Drugoga svjetskoga rata. Razlikuje posuđenice kod kojih u procesu posuđivanja nije došlo do promjene značenja, kao i one kod kojih su se dogodili različiti tipovi suženja ili proširenja značenja. Sve postavke potkrjepljuje konkretnim primjerima.

U drugom radu iz te skupine, kojega je autor Ivo Fabijanić, riječ je o adaptaciji anglicizama u ruskom računalnom nazivlju, i to na ortografskoj razini. Istraživanje je izvršeno na korpusu od 77 anglicizama.

Treći je rusistički rad prilog usporedbenomu jezikoslovlju. Tomislav Levačić, u svom radu "Problematika morfema *-te* u drugom licu množine imperativa u ruskom i hrvatskom", na svoj način problematizira odnos morfologije i tvorbe riječi. O toj temi među jezikoslovcima postoje različita, često i oprečna mišljenja, a autor rada iznosi svoj pristup tomu pitanju. Glede morfema *-te*, primjećuje sukladnost pojava u ruskom i hrvatskom jeziku.

Jezikoslovni dio časopisa završava s dva teksta koja nas ponovo vraćaju slavljenu akademiku Glavičiću jer korespondiraju s njegovim znanstvenim djelom. Prvi od tih tekstova, kojemu je autor Danijel Nečas Hraste, naslovljen je "Vrijedi li Lachmannov zakon za diftonge?". Taj prilog izravno korespondira sa slavljenukim radom istoga naslova koji je objavljen u Radovima Filozofskoga fakulteta u Zadru daleke 1962. Hraste zaključuje da još uvijek nema pravoga odgovora na to pitanje.

Drugi prilog, kojega je autor Milenko Lončar, nadahnut je Glavičićevim interpretacijama starolatinskih natpisa. Po uzoru na svoga učitelja Milenko Lončar je odlučio reinterpretirati dijelove dvaju kamenih ulomaka s urezanim imenom biskupa Ivana. Oba su ulomka iz Boke kotorske, jedan iz stare crkve svetoga Tripuna u Kotoru, a drugi s crkve svetoga Petra u Bijeloj. Autor analizira dosadašnje spoznaje i nudi nove prijedloge čitanja tih ulomaka.

Preostali se tekstovi u časopisu poglavito odnose na književne teme. Autori tih radova su Slavomir Sambunjak, Neven Jovanović, Bratislav Lučin, Vanda Babić, Šimun Musa, Zvezdana Rados, István Lökös, Andrea Sapunar, Ivan Pederin, Marijana Vulić i Zdenka Matek Šmit.

Na kraju možemo reći da je ovim drugim brojem časopis *Croatica et Slavica Iadertina* sačuvali i učvrstio svoje zapaženo mjesto na sceni hrvatske filološke periodike, koje je već prvim brojem zauzeo. Kvalitetne su priloge dali filolozi svih naraštaja, od najmlađih, preko onih srednje dobi, do starijih. Veći broj znanstvenih priloga autora srednje i mlađe dobi nedvojbeno jamči budućnost ovomu časopisu. Osim znanstvenom kvalitetom glavnine priloga, časopis se diči i kvalitetom tiska, a nedvojbeno je uložen i velik trud kako bi se izbjegle tiskarske pogreške.